

Morð, sjálmorð og tøgnumentan

TØGNIN KANN VERA DREPANDI

– At tuga um ógvusligar hendingar, sum eru hendar tær, er ein verjumekanismi. Men tøgnumentan merkir ikki, at hendingin ikki setur síni spor inni í menniskjanum. Tí eitt er vist, tøgnumentan kann vera drepandi. Í øllum førum um tøgnumentan merkir, at man heldur ikki er erligur við seg sjálfvan um tað, sum tøgnumentan er um, sigur Heri Kragesteen, sálarfrøðingur. Kjakið um sjónvarpssendingina “Ást fjalir lýti” um norsku Ann Alfredsen, sum var dripin í 1967, er merkt av tøgnumentan

BARBARA HOLM

Fyri fyrstu ferð kanska nakrantíð vakti ein føroysk sending ans í samfelagnum, áðrenn hon varð send í sjónvarpinum hjá kringvarpinum. Talan er um søguna um norsku Ann Alfredsen úr Norra, sum varð dripin í 1967 av einum manni, sum eisini tók lívið av sær sjálfum aftaná morðið. Og tað er familjan hjá manninum, sum hava roynt at steðgað sendingini, tí 50 ára gamla sárið tolir illa at blíva rivið upp aftur. Ein veruleiki, sum Heri Kragesteen skilur væl.

– Um tú hevur vant teg við, at hetta er nakað vit ikki tosa um, so er sera torført at broyta tann hugburð, sigur Heri Kragesteen, nú hann skal seta orð á tað, sum familjan hjá manninum, sum drap Ann og seg sjálfvan, helst situr við.

Tí tá ið tragiska morðið og sjálmorðið fór fram í húsum í Havn í 1967, var tað bara eitt blað, sum setti orð á tað. Dimmalætting skrivaði á baksíðuni ein stubba um hendingina, meðan hini bløðini tagdu fullkomiliga.

– Tað er eingin ivi um, at tað er sera hart fyri tey avvarðandi, tá ið teirra familjulimur drepur ein annan persón og tekur lívið av sær sjálfum. Í heila tikið eru so ógvusligar hendingar nakað, sum raka nógv fólk í nærumhvørvinum sera meint, sigur Heri Kragesteen og dregur parallell til eina tragiska hending fyri fáum árum síðani.

– Tá ið vanlukkan í Vágum eftir

Ást fjalir lýti

Hóskvöldið varð sendingin Ást fjalir lýti send í Kringvarpinum. Søgan um Ann Alfredsen og mannin, sum tók lívið av henni og sær sjálfum, hevur vakt ans áðrenn hon varð send. Meðan Kringvarpið tvíheldur um, at sendingin hevur almennan áhuga, halda avvarðandi í málinum, at sendingin fer um mark, tí sárini verða skrykt upp aftur – heili 50 ár seinni.

Oyggjaleikirnar hendi og kravdi fleiri mannalív, var tað nærmast ein landasorg. Øll sambondini, sum vóru á Oyggjaleikunum vórðu rakt av hesum og nærum alt samfelagið, sum fylgdi ítróttarfolkunum til Oyggjaleikirnar. Tað var so ógvusligt og rakti sera meint – sjálvandi fyrst og fremst tey nærmastu – men eisini sera breitt, sigur Heri Kragesteen.

Hóast ein bilvanlukka og eitt morð/sjálmorð ikki kann samanberast, so eru tað kortini summi ting, sum samfelagið kollektivt reagerar upp á.

– Tá ið morðið/sjálmorðið í 1967 hendi, var tað fyrstu ferð í 300 ár, at nakar varð dripin í Føroyum, og tá er man sjálvandi ikki vanur við at reagera ella tosa um slíkt, sigur Heri Kragesteen.

Miðlarnir eiga at virða eitt nei

Kringvarpsfólk, sum standa aftan

fyri sendingina um norsku Ann Alfredsen, hava úttalað seg í samband við stríðið um sendingina. Har hevur verið sagt eitt nú, at tað hevur týðning at siga søguna um hesa gentu, um hesa hending, sum ávirkaði samfelagið, og tó varð kóvt burtur í einki.

– Fólk hava rætt til at siga nei. Avvarðandi hava rætt til at siga, at tey ikki ynskja at luttaka í slíkum, sum er sárbaert fyri tey, sigur Heri Kragesteen og tekur evni upp á eitt meira yvirrætt perspektiv.

– Spurningurin er, um tøgnumentan er góð fyri tey avvarðandi upp á longri sikt. Tað er heilt vist, at tað at tuga um ógvusligar hendingar, tí man ikki megna at fyrihalda seg til tað, ongantíð er gott. Tí tað verður lagt í eina skuffu fyri seg í heilanum, har tað sleppur at liva sítt eigna lív og kann sláa út upp á aðrar mátar. Til dømis sum angist, einsemi ella tunglyndi, sigur Heri

Eftir áheitan frá sakførara hevur Kringvarpið tikið ymiskt burtur úr sendingini. Fakfeløgini hjá journalistum átala, at Kringvarpið letur redigeringsrætting frá sær so, at sakførari sleppur inn at taka ymiskt burturúr. Sakførarin heldur hinvegin, at tað er undir alt lágmark, at Kringvarpið nú skal draga nakað fram, sum er so gamalt, og sum fólk hava syrgt í 50 ár. Hvussu er og ikki, so var sendingin í øllum førum á skrá hóskvöldið.

Kragesteen og vísir á eitt dømi upp á tað sama.

Tí fyri stuttum komu tilboð um viðgerð fyri tey, sum hava seinárin av kynsligum ágangi. Og har eru ivaleyst mong, sum ongantíð hava sett orð á tað, sum hent er teimum.

– Tøgnumentan er ein tann sterkasta verjumekanismi. Og spurningurin er eisini, hvør er mentanin har man er, og hvat kann man loyva sær at tosa um til dømis í heiminum, í samkomum, í politiskum felagsskapum, í einari bygd og so framvegis. Tað kann jú vera ein sosial meginregla, at í hesari bygðini tosa vit ikki um hatta, sum grannin ger – hóast vit øll vita tað, sigur Heri Kragesteen.

Lítla samfelagið kann drepa øðrvísi lívsstílar

Sum menniskja hava vit tó øll ábyrgd av tí, sum grannin ger. Vit hava ábyrgd av at boða frá,

at fyrihalda okkum til tað, sum gongur fyri seg í okkara nærumhvørvi. Men tað kann vera trupult – og serstakliga í einum lítlum samfelag.

– Vit hava mong dømi um, at vit illa tola atburð, sum brýtur frá tí vanliga, tí vit eru so tøtt í Føroyum og hvør einstakur so sjónligur í samfelagnum, at øðrvísi lívsstílar ella atburður síggjast beinan vegin, sigur Heri Kragesteen.

Her vísir hann millum annað á stríðið hjá teimum samkyndu, har sagt verður, at tey mugu gjarna vera her í Føroyum, men fólk kenna seg provokeraðan, tá ið tey, ið eru øðrvísi, eru ov sjónlig.

– Tey samkyndu eru eitt gott dømi um ymiskleika, sum brýtur frá mongdini og tí rakar samfelagsliga. Eitt annað dømi er seksualundirvísing, har vit mangan uppliva, at lærarar hava trupult við at tosa um seksualitet, tí tað er eitt so mikið tabuísiera evnið – í øllum førum at samskipta opið um, sigur Heri Kragesteen.

Hóast føroyska samfelagið, røðin av tabuseraðum evnum og tøgnumentanin eru broytt nógv í Føroyum síðani Ann Alfredsen varð myrd í 1967, so eru vit framvegis merkt av ymiskum sosialum reglum sum gera, at tað eru summi ting vit tosa um og summi ting vit ongantíð seta orð á. Hvussu er og ikki so er vist, at helst fara tey flestu til grøvina við nógvum loyndarmálum, sum tey ongantíð hava sett orð á.

BARBARA@SOSIALURIN.FO